

Seksuele intimiteit

Willem Fonteinj*

Seksuele intimiteit vergt een authentiek ervaren van zichzelf en van de partner. Respect, kwetsbaarheid, vertrouwen en seksuele opwinding zijn voorwaarden voor het ontstaan van seksuele intimiteit. Seksuele intimiteit kan niet gereduceerd worden tot seksuele opwinding. Het onderscheid tussen intimiteit en seksualiteit heeft therapeutische consequenties. Seksuele intimiteit en seksuele responsiviteit zijn twee verschillende therapeutische doelen met verschillende therapeutische interventies.

Seksuologen en psychologen over intimiteit

Over seksuele intimiteit is al of niet expliciet het nodige geschreven door seksuologen en psychologen. Moss & Schwebel (1993) komen na literatuuronderzoek, waarbij zij 61 definities voor intimiteit vonden, tot de conclusie intimiteit te definiëren als wederkerige affectieve, cognitieve, lichamelijke verbondenheid van partners. Russell (1990) noemt het vermogen tot self-disclosure naar een partner bepalend voor intimiteit. Levine (1991) benadrukt eveneens self-disclosure. Waring (1984) operationaliseert intimiteit in termen van conflicthantering, affectie, cohesie, seksualiteit, identiteit, compatibiliteit, autonomie, zelfexpressie en gewenstheid. Register & Henley (1992) constateren een wirwar aan begrippen, van in elkaar kruipen tot self-disclosure. Zij voeren bij 20 normale proefpersonen een fenomenologische analyse uit om het begrip intimiteit nader te bepalen. Zij benadrukken in hun analyse het unieke karakter van intimiteit en komen tot zeven componenten: non-verbale communicatie, sterk besef van aanwezigheid van de ander, oprekken van de tijd, vervallen van grenzen, lichamelijke, gevoel van verrassing en tegelijk voorbestemd zijn en als belangrijkste het gegeven *dat intimiteit verandering creëert*. Schnarch (1991) onderscheidt intimiteit in 'other-validated' en 'self-validated'. De eerste vorm heeft nabijheid en afhankelijkheid nodig, de tweede vorm legt de nadruk op differentiatie en autonomie in aanwezigheid van de partner. Schnarch suggereert een dichotomie van rijpe en onrijpe intimiteit. Differentiatie en autonomie ho

ren bij rijpe intimiteit; nabijheid, wederkerigheid en afhankelijkheid horen bij onrijpe intimiteit. Zijn therapie is gericht op het bevorderen van differentiatie waarbij partners niet langer naar elkaar maar naar zichzelf kijken voor bevestiging. Intimiteit omschrijft hij als jezelf durven confronteren en onthullen in de aanwezigheid van je partner. In 'Passionate Marriage' omschrijft Schnarch (1997) intimiteit als een 'Ik-Gij' ervaring, waarmee de invloed van de filosoof Buber op het werk van Schnarch duidelijk wordt. Inherent aan intimiteit is het bewustzijn van basale scheiding van de partner; intimiteit kan niet volledig zijn, slechts sommige delen kunnen gedeeld worden. Schnarch merkt verder op dat de neocortex noodzakelijk is voor zelfbewustzijn en intimiteit. Lobitz & Lobitz (1996) vragen zich af wat het onderscheid is tussen seksueel verlangen en intimiteit. Zij constateren dat een toename van intimiteit niet

altijd gepaard gaat met een toename van seksueel verlangen. Intimiteit beschouwen zij als een proces van nabijheid en delen van emotionele, sociale, seksuele, intellectuele en recreatieve ervaringen. Het proces bestaat uit wederkerige steun, affectie, self-disclosure. In tegenstelling tot Schnarch stellen zij dat zelfbevestiging en partnerbevestiging onderdeel vormen van een continu ontwikkelingsproces binnen een relatie. Hun these is: "sexual intimacy is a process through which sexual desire is first created, then blocked, reprocessed, and finally recreated in a lasting way. Sexual desire problems can occur at any stage in this process". Cruciaal in dit proces is volgens Lobitz & Lobitz dat seksuele intimiteit na de aanvankelijke fase van ver-

* Drs. W.A. Fonteijn, klinisch psycholoog en seksuoloog NVVS, polikliniek Medische Seksuologie, Catharina Ziekenhuis Eindhoven, Postbus 1350, 5602 ZA Eindhoven.

° Dit artikel is een bewerking van een voordracht gehouden op het 3e symposium Seksuologie Multidisciplinair "Recht op lust versus intimiteit", 22 april 1999, Rijckholt. Met dank aan Dr. F. Buekens voor zijn waardevolle opmerkingen bij de uitwerking van dit artikel.

Geaccepteerd voor publicatie 29 september 1999.

liefdheid overgaat in een fase van samensmelten of zelfs fusie; in die fase is er sprake van een afname en zelfs blokkeren van seksuele verlangens. Bij verdere ontwikkeling gaat de seksuele intimiteit over in een fase van differentiatie en uiteindelijk integratie. Intimiteit is volgens Lobitz & Lobitz geen toestand maar een proces en verschil in verlangen kan in elke fase van dat proces optreden.

Samenvattend kunnen we stellen dat intimiteit een interpersoonlijk cognitief proces van positief gewaardeerde emotionele nabijheid is, wat gepaard gaat met zelfbewustzijn en bewustzijn van de partner. Het seksuele karakter van intimiteit is niet altijd aan de orde. Zo beschrijven Laurenceau et al (1998), Moss & Schwebel (1993) en Register & Henley (1992) intimiteit zonder naar seksualiteit te verwijzen.

Het concept seksuele intimiteit

Seksualiteit en intimiteit hoeven niet samen te gaan. Seksualiteit verwijst naar uitingen op het gebied van het geslachtsleven (Van Dale, 1992). Kernbegrippen zijn seksueel verlangen, seksuele opwinding, seksueel plezier (Soble, 1989; 1998). Soble stelt, in navolging van Foucault, dat wat wij seksueel noemen een sociaal construct is. Waarbij hij concludeert dat de subjectieve ervaring van seksuele opwinding en seksueel plezier immuun schijnen te zijn voor culturele manipulatie (Soble, 1998). Goldman (1977) definieert seksualiteit in termen van seksueel verlangen en seksuele activiteit, verlangen naar lichamen contact met het lichaam van een andere

seksuele karakter aan de mate van seksuele opwinding, of in ons seksuologenjargon, het doorlopen van één of meer fases van de seksuele responscyclus. Seksuele responsiviteit is een voldoende en noodzakelijk kenmerk voor seksualiteit. Is het gezamenlijk ervaren van seksuele opwinding dan ook voldoende om te kunnen spreken van seksuele intimiteit? Een prostituee vertoont talloze seksuele handelingen. Het seksuele karakter van de handelingen wordt bepaald door de doelbewuste intentie om seksuele responsen en dan met name opwinding bij de prostituut te realiseren. Er is sprake van seksuele opwinding bij de prostituut, er is sprake van interactie, lichamelijke nabijheid en wellicht ook plezier, er is sprake van (zakelijk) commitment. De handelingen zijn seksueel, maar intiem in de zin van emotioneel nabij, zullen we de handelingen van prostituee en prostituut echter niet noemen. Een masturbant vertoont een scala van seksuele responsen. Zijn of haar gedrag is zeker seksueel. De masturbant kan zich met seksuele fantasieën laten inspireren door zijn of haar partner en is, zo lijkt het, betrokken op zijn of haar partner. Toch noemen we ook dit seksueel gedrag niet intiem. Een seksuele aanranding kan gepaard gaan met (onvrijwillige) seksuele responsen bij het slachtoffer. In die zin kunnen we stellen is er sprake van seksueel gedrag, maar ook hier gaat het volstrekt tegen de intuïtie in om dergelijk gedrag intiem te noemen. Seksuele responsen ontstaan als reactie op waarnemen van seksuele prikkels. Die prikkels kunnen anoniem gepresenteerd worden. Vannoy (1980) illustreert dit in een bekend geworden gedachte-experi-

persoon en de activiteit om dat verlangen te bevredigen. Seks valt samen met plezier en is een doel op zichzelf. Een activiteit is pas seksueel als die activiteit leidt tot het bevredigen van dat verlangen. Solomon (1975) en Schnarch (1991) beschouwen menselijke seksualiteit primair als een middel tot communicatie met andere mensen. Seksueel plezier is volgens deze auteurs belangrijk maar niet waar het omgaat; seksualiteit is eerst en vooral taal.

Plezier, communicatie en verlangen zijn van belang voor seksualiteit. Seksuele gedragingen kunnen echter pijnlijk en onplezierig zijn. Sommige seksuele gedragingen zoals masturbatie, fetisjisme en voyeurisme missen een communicatief aspect. Seksuele responsen kunnen reflexmatig optreden door prikkeling van zenuwcentra in het ruggenmerg zonder dat er sprake is van seksueel verlangen. Er zijn dus gedragingen aan te wijzen die we wel seksueel noemen, maar die niet plezierig of interactief zijn. Niet elimineerbaar is de responsiviteit van seksuele organen. Seksuele gedragingen ontleen hun

ment waarin hij ons vraagt ons voor te stellen dat wij in een volstrekt donkere kamer orale seks hebben met of een man, of een vrouw, of een machine. Wat voor effect zal deze anonieme seks bij gelijke vaardigheid hebben op de seksuele opwinding? Het lijkt reëel te stellen dat dit geen verschil in seksuele responsiviteit zal opleveren. Het is ook duidelijk dat er geen sprake is van intimiteit. Soble (1998) maakt melding van een aanklacht door een vrouw die 's nachts meende seks te hebben met haar vriend, daar plezier aan beleefde, en ontdekte dat zij seks had met een verkrachter. De betekenis van dit incident veranderde dramatisch voor deze vrouw van plezier naar walging. Beide voorbeelden illustreren dat seksuele responsiviteit anoniem opgeroepen kan worden en dat seksuele responsiviteit wezenlijk anders is dan seksuele intimiteit. Gezamenlijke seksuele responsiviteit is voldoende om te stellen dat er sprake is van seksualiteit, maar is niet voldoende om te stellen dat er sprake is van intimiteit. Seksu

ele intimiteit gaat gepaard met positieve waardering van de seksuele interactie, met de aanwezigheid van wederzijds seksueel plezier. Het is niet noodzakelijk dat beide partners dezelfde mate of soort van opwinding beleven. Seksuele intimiteit impliceert een bewustzijn van de eigen seksuele opwinding en van de opwinding van de partner. Seksuele responsen zijn niet noodzakelijk cognitief. In zekere zin kan je stellen dat een intact ruggenmerg voldoende is voor het ontwikkelen van genitale responsen. Bij seksueel plezier zijn het limbisch systeem en de neocortex betrokken (Bancroft, 1989). Seksuele responsen zijn gericht op kenmerken van personen of dingen. Die kenmerken - seksuele prikkels - zijn een noodzakelijke voorwaarde voor het optreden van seksuele responsen. De aanwezigheid van een persoon is contingent, min of meer toevallig. Bij wegvallen van de kenmerken treedt geen seksuele respons meer op. Buekens (1998) analyseert in navolging van de logicus Kripke liefde en seksualiteit als te onderscheiden in liefde de ré en liefde de dicto. Liefde de ré is logisch en fenomenologisch karakteristiek voor liefde tussen personen. Deze vorm van liefde kan niet gereduceerd worden tot liefde de dicto, tot liefde voor eigenschappen. Geliefden genereren overtuigingen bij elkaar die vervolgens als redelijke oorzaak voor handelingen kunnen optreden. De geliefde verschijnt als de geliefde door het activeren van bijbehorende overtuigingen die passen in het unieke liefdesverhaal van dat paar. Het onderscheid tussen liefde de ré en liefde de dicto is relevant zo stelt Buekens, omdat verwarringen tussen beide emoties

waarde van de seksuele responsiviteit aan te tasten. Meerdere seksuele prikkels kunnen tot dezelfde seksuele respons leiden. Seksuele responsen kunnen aan een breed scala van seksuele prikkels gekoppeld worden. Seksuele kenmerken zijn op te vatten als eerste orde concepten². Seksuele kenmerken zijn direct herleidbaar tot een specifieke prikkelconfiguratie, zoals een bepaald lichaamsdeel. Voor intimiteit geldt dat de intimiteit met persoon A niet vervangbaar is door intimiteit met persoon B. Intimiteit is op te vatten als een tweede orde concept wat niet direct herleidbaar is tot de overte kenmerken van die intieme interactie. Voor intimiteit is een persoonlijke betekenisverlening noodzakelijk. Maar slechts één specifieke persoon kan tot die specifieke intieme band leiden. Intimiteit komt tot stand in relatie met een ander. Over en weer worden positieve overtuigingen gecreëerd. Voor het ontstaan van die overtuigingen is de ander noodzakelijk. Intimiteit impliceert altijd het toekennen van een positieve valentie aan de interactionele ervaring. Seksualiteit en intimiteit zijn twee te onderscheiden concepten die naar verschillende psychologische en biologische domeinen verwijzen. Seksuele intimiteit wordt gevormd door de hybride overlap in deze domeinen. Wat seksueel intiem wordt genoemd door de intieme partners is exclusief voorbehouden aan die intieme relatie.

Mogelijkheidsvoorwaarden voor het ontstaan van seksuele intimiteit

Eros is in seksuologische en filosofische kring een graag geziene

pathologische¹ vormen van liefde kunnen verklaren. Liefde de ré is noodzakelijk gericht op die persoon.

Intimiteit valt in een andere categorie dan seksualiteit, is gebaseerd op liefde de ré en is gericht op een specifieke persoon. Je bent intiem met een persoon, waarbij de eigenschappen van die persoon contingent zijn. Vormen van seksuele voorkeur die louter gebaseerd zijn op eigenschappen negeren de unieke persoon als drager van die eigenschappen. Die vorm van seksuele betrokkenheid is door haar dépersonificerende dynamiek pervers, in de zin dat de seksuele relatie wordt ontdaan van haar persoonlijke aard. Een ander logisch onderscheid tussen intimiteit en seksualiteit ligt in de uitwisselbaarheid van seksuele kenmerken zonder de

gast. Socrates verhaalt in de dialoog 'symposium' (Plato, 1987) hoe hij als jongeman van de priesteres Diotima uitleg over de betekenis van Eros heeft ontvangen. Diotima vertelt dat Eros de zoon van Armoede en Vermogen is. Armoede lag tijdens een feestje van Aphrodite te slapen voor de deur. Vermogen komt aangeschoten naar buiten en valt in slaap. Armoede verleidt en bemint de slapende god. Uit die samenleving is Eros geboren. Eros een tussenwezen, tussen de mensen en de goden, altijd vol verlangen naar het Schone. Dat is volgens Diotima het wezenlijke van de erotiek, het verlangen naar schoonheid. Men wordt als man verliefd op een schone jongeling en beseft dan dat

schoonheid niet aan deze ene jongeling gebonden is, maar ook aanwezig is in andere schone jongelin-

¹ Bijvoorbeeld jaloersheidwaan en - zoals verderop beargumenteerd zal worden - problematisch verschil in verlangen.

² In de zin zoals Watzlawick et al (1970) een onderscheid maken tussen kennis van de eerste orde (zintuiglijke gewaarwording) en kennis van de tweede orde (kennis over kennis van de eerste orde).

gen. Gaandeweg kan men zo beseffen dat de ware schoonheid niet in de mensen gevonden kan worden maar aan gene zijde van het bestaan. Zowel Eros als Schoonheid zijn bij Socrates (in de dialoog symposium) onpersoonlijke krachten. Verliefdheid en erotisch verlangen worden beschouwd als een stap in de richting van het goede. In 'symposium' beschrijft Plato een liefde de dicto! Immers je houdt niet van een persoon maar van de eigenschap waar die persoon voor staat. Later in de dialoog 'Phaedrus' herroept Plato dit uitgangspunt. In een bewogen beschrijving analyseert Martha Nussbaum (1998) hoe Plato in 'Phaedrus' een menselijke liefde in duurzame seksuele relaties voorstaat en de overstap maakt naar liefde de ré³. De rol van emotie en begeerte is motiverend: ze drijven de persoon in de richting van het goede. De seksuele passie is nodig om als mens tot ontwikkeling te komen, 'om de ziel vleugels te geven' (Plato, 1987). De geschiedenis van een duurzame seksuele relatie, de verdieping ervan in de loop van de tijd, draagt bij tot de intellectuele waarde (het narratief) van de geliefden als bron van kennis, zelfkennis en voortgang naar inzicht. Een heel belangrijk deel van wat de geliefde leert is wat hij leert van de ander. Duurzame toewijding hoort tot het beste van het leven voor de mens. Dit leven omvat gedeelde intellectuele activiteit; maar het omvat ook de blijvende waanzin en gedeelde gevoelens van begeerte en ontroering. Seksuele intimiteit hoort bij het 'goede leven' (Nussbaum, 1998). Seksuele intimiteit gaat gepaard met een gevoel van zelfbewustzijn. Een subjectieve ervaring die zeker niet vrij is van contro-verse.

vrij van gevoelens van afgunst in de wereld staat. Het authentieke individu dient zich te hoeden voor toegeven aan de anonimiserende kudde-instincten. Nietzsche is zeer kritisch naar het leugenachtige karakter van idealen. Elke poging het authentieke te verwoorden in algemene categorieën doet juist dat authentieke teniet. Doorvertaald naar de seksueel intieme relatie, benadrukt hij het individueel authentieke van die relatie. Als aan die randvoorwaarde is voldaan kunnen de natuurlijke seksuele krachten functioneren. Iets waarover Van Ussel (1982) het met Nietzsche eens is. Ook hij benadrukt het authentieke en vrije karakter van de intieme seksuele relatie. Paz (1994) pleit in een essay over liefde en hartstocht, in de lijn van Nietzsche, voor een authentieke beleving van de seksuele gevoelens. Maar hij gaat een stap verder. Erotiek (opgevat als seksueel verlangen) is persoonlijk en gericht op een exclusieve ander. Erotiek is niet gericht op de idee van het schone, maar op een persoon. Paz beschrijft liefde de ré. Erotiek begint en eindigt bij zichzelf en is onverschillig voor iedere transcendentie naar een hoger idee. Erotiek is een fenomeen in zichzelf en laat zich niet reduceren tot andere fenomenen.

De Franse filosoof Levinas (1987) benadrukt als geen ander het (inter)persoonlijke aspect van de (seksueel intieme) relatie. De Ander verschijnt aan het subject als een gelaat dat vraagt: 'Doodt mij niet'. De Ander is per ultimo onbereikbaar. De Ander komt van buiten en brengt mij meer dan ik bevat. De relatie tot de Ander is asymmetrisch. De Ander is geen kenbaar subject, maar de Ander

Zelfbewustzijn ontstaat in de verhouding tot de ander. Onze eerste jaren op deze wereld zijn noodzakelijk geplaatst binnen een gemeenschap. De notie van het zelf is door en door sociaal bepaald. Toch is dit zelf te onderscheiden van de gemeenschap als een zelfstandige entiteit en dan niet zozeer de materiële individualiteit zoals een stoel die heeft maar een uniek wezen met een eigen onafhankelijke wil en keuze. Nietzsche (1983, 1985, 1994) benadrukt de zelfbewuste autonomie van het individu. Een zelfbewust autonoom individu is een mogelijksvoorwaarde voor het aangaan van een intieme relatie (cf. Schnarch, 1997 en Lobitz & Lobitz, 1996). In de opvatting van Nietzsche is de edele iemand die authentiek vanuit zichzelf leeft, handelt vanuit zijn eigen levenskracht. Iemand die

openbaart zich vanuit zichzelf. Levinas verzet zich nadrukkelijk tegen de moderne opvatting dat alle waarheden en waarden tenslotte tot een autonoom individu herleidbaar zijn (cf. Nietzsche, 1985). Bij Levinas vindt men juist geen verheerlijking van de autonomie maar hij bepleit met kracht het moment van de heteronomie. Over erotiek (opgevat als seksuele intimiteit) merkt Levinas op dat juist de gescheidenheid van de ander binnen de gemeenschap met de ander het genot aangeeft. In het samenzijn met de seksueel intieme partner is het besef van het verschillend zijn als individu, het niet samensmelten met die Ander wat het genot mogelijk maakt (cf. Schnarch, 1997). En erotiek veronderstelt reeds het gegrepen en ontroerd worden door de kwetsbaarheid van (het gelaat van) de Ander. Juist het

³ Of en in hoeverre Plato in de dialoog Phaedrus feitelijk een persoonlijke vorm van liefde voorstaat is en blijft controversieel. Zo merkt Vlastos (1984) op dat: "(Plato's theory) does not provide for love of whole persons but only for love of that abstract version of persons which consists of the complex of their best qualities."

onvermogen om de ander te bereiken maakt dat het verlangen naar de ander blijft bestaan. De erotische betrekking is intersubjectief, verzet zich tegen een algemene beschrijving, is het tegendeel van een sociale conventie. Seksuele liefde transcendeert aan *gene zijde* van het verlangen. Waarmee Levinas suggereert dat seksuele intimi een gezamenlijke subjectieve werkelijkheid creëren die voorbij de behoefte gaat. Ten onrechte wordt seksueel verlangen vaak beschouwd als het stillen van een verheven honger. Intimiteit is wezenlijk anders dan hartstocht of verliefdheid. Moyart (1991) merkt in zijn bespreking van erotiek en seksueel verlangen bij Levinas op dat hartstocht te beschouwen is als een extreem voorbeeld van verlangen zonder een (gezamenlijke) toekomst.

Erotiek zo kunnen we stellen is eerst en vooral verlangen naar de Ander. Seksuele intimiteit wordt gekenmerkt door de authentieke beleving van seksuele nabijheid met een exclusieve zelfstandige ander. De seksueel intieme partner is nieuw en vertrouwd, veilig en spannend. De inhoud van de intieme seksuele relatie is subjectief, gaat voorbij aan puur lichamelijke behoefte aan seksuele responsen. De subjectiviteit van de intieme seksuele relatie is niet objectiveerbaar en onttrekt zich aan de algemene en directe seksuologische waarneming. Seksuele intimiteit verwijst naar de unieke en persoonlijke ervaring van twee geliefden. Seksuele intimiteit is een intersubjectieve ervaring, twee subjecten die samen een verhaal, narratief creëren en waar alleen die twee subjecten toegang tot hebben. In het seksueel intieme

Seksuele responsen ontstaan door aandacht te geven aan seksuele prikkels. Voorbeelden van dat type interventies zijn sensate focus oefeningen van Masters & Johnson (1970), en distractie-technieken van Kaplan (1974), masturbatietraining door Lopiccolo (1980). Christensen (1995) merkt in een kritische beschrijving van deze traditionele sekstherapeutische interventies op dat met name voorschrijven van sensate focus en masturbatietraining de aandacht naar binnen in plaats van op een seksueel intieme partner richt en in die zin contra-productief werkt voor het ontwikkelen van seksuele intimiteit.

De al eerder genoemde Schnarch ziet de nadruk op sensate focus technieken eveneens als contra-productief. Seks beschouwt Schnarch als een unieke taal waarvan de betekenis voor beide partners duidelijk is. Communicatietraining is overbodig omdat partners elkaar immers terdege begrijpen. Sensate focus gericht op het 'verbeteren' van het voorspel is eveneens overbodig, omdat het voorspel als onderhandelingsprocedure voor de mate van intimiteit precies lang genoeg duurt. Intimiteit is volgens Schnarch het therapiedoel; seksuele intimiteit wordt juist niet bereikt door het verbeteren van seksuele vaardigheid of verlagen van seksuele faalangst maar door het vermogen om zichzelf te kennen en laten kennen. Sensate focus als techniek reduceert seksuele partners tot operante seksmachines en gaat voorbij aan het persoonlijke appel dat intimiteit doet aan de seksuele partner; liefde de dicto, waarbij het persoonlijke als bijproduct van de seksuele lust wordt gedoogd. Lobitz & Lobitz (1996) benadrukken

narratief treed je vrijwillig binnen, je wordt gerespecteerd door de Ander, als de persoon die je bent en niet als de te worden persoon. Beiden *verAnderen* binnen die intersubjectieve ervaring. Seksuele intimiteit is exclusief en transcendeert het moment. Het intieme laat zich niet individueel bepalen. Het intieme vergt bij uitstek gezamenlijkheid en wederkerigheid. Intiem ben je in afstemming op de Ander. Met jezelf ben je hooguit alleen. In afstemming op de seksueel intieme partner valt betekenis met ervaring samen, vormt de intieme ervaring een directe expressie van haar betekenis.

Therapeutische implicaties

Als toename van (seksuele) intimiteit het therapiedoel is dienen de therapeutische interventies consistent ten opzichte van dit doel te zijn. Seksuele hulpverlening is echter veelal gericht op het leren focussen van de aandacht op de seksuele prikkels.

eveneens het relatieve karakter van de seksuele disfunctie. Seksuele intimiteit ontwikkelt zich gaandeweg en in elke fase kan een stoornis in het seksuele verlangen optreden.

Het hier geconstateerde fundamentele onderscheid tussen intimiteit en seksuele responsiviteit sluit aan bij de opvattingen van Schnarch (1991, 1997) en Lobitz & Lobitz (1996). Intimiteit ontstaat binnen de persoonlijke context van dat paar, waarbij zij zich kunnen laten inspireren door een scala van al of niet seksuele gedragingen. Seksuele intimiteit is de keerzijde van seksuele eenzaamheid; een onvermogen om de eigen seksuele verlangens met een intieme partner te kunnen delen. Seksuele intimiteit vergt een vermogen om de eigen seksuele verlangens te leren kennen en accepteren, te kunnen uiten naar een partner en in de afstemming op die partner te kunnen accepteren dat die seksuele verlangens *verAnderen*. Seksuele intimiteit gaat gepaard met een positieve affectie, een spanning. Subtiel in z'n verschijning maar (zoals door Schnarch

aangetoond) zonder meer helder voor de seksueel intieme partner. Problematisch verschil in verlangen is vaak te herleiden tot discongruente seksuele responsiviteit en/of weigeren mee te werken aan het presenteren van gewenste seksuele prikkels. Het intieme laat zich niet afdwingen. Recht op seks, zoals geformuleerd door ontevreden seksuele partners, is een appèl aan de intieme partner, maar degradeert die partner tegelijk tot onpersoonlijk drager van seksuele prikkels.

Seksuele intimiteit en seksuele responsiviteit zijn twee verschillende therapeutische doelen met verschillende therapeutische interventies. Nadruk op ervaren van individuele sensaties bij sensate focus is contraproductief voor het ontwikkelen van seksuele intimiteit. Evenzo werkt nastreven van seksuele intimiteit als therapeutisch doel contraproductief voor het opheffen van primaire seksuele disfuncties zoals focale vulvitis, vaginisme, ejaculatio praecox. Seksuele intimiteit is niet - zoals Schnarch suggereert - een wondermiddel voor het opheffen van seksuele disfuncties. Therapeutische interventies die gericht zijn op het ontwikkelen van seksuele intimiteit zijn interpersoonlijk van aard. Niet genoeg kan hierbij worden benadrukt dat intimiteit zich in vrijheid ontwikkelt. In algemene zin zal de therapeut gebruik maken van self-disclosure, emotionele expressie, bevorderen van onderling begrip en respect. In procestermen zullen de interventies zich richten op 1) het ontwikkelen van een zelfbewuste seksuele toenadering van de seksueel intieme partners, 2)

Literatuur

Bancroft, J. (1989). *Human sexuality and its problems*. Churchill Livingstone, Edinburgh.

Buekens, F. (1998). *Liefde als de ré-émotie*. Publiekslezing, KUB, Tilburg.

Christensen, C. (1995). Prescribed masturbation in sex therapy: A critique. *J. Sex. Marit. Ther.*, 21: 87-99.

Dale, J.H. van (1992). *Groot woordenboek der Nederlandse taal*. Van Dale Lexicografie, Utrecht.

Goldman, A. (1991). Plain Sex. In: A. Soble (ed.), *Philosophy of Sex*. Rowman and Littlefield, Savage.

Kaplan, H.S. (1974). *The new sex therapy: Active treatment of sexual dysfunction*. Brunner/Mazel, New York.

Laurenceau, J.P., L.F. Barrett en P.R. Pietromonaco (1998). Intimacy as an Interpersonal Process: The Importance of Self-Disclosure, Partner Disclosure, and Perceived Partner Responsiveness in Interpersonal Exchanges. *J. Pers. Soc. Psych.*, 74: 1238-1251.

Levinas, E. (1987). *De Totaliteit en het Oneindige*. Ambo, Baarn.

Levine, S.B. (1991). Psychological intimacy. *J. Sex. Marit. Ther.*, 17: 259-267.

Lobitz, W.C. and G.K. Lobitz (1996). Resolving the intimacy paradox: a developmental model for the treatment of sexual desire disorders. *J. Sex. Marit. Ther.*, 22: 71-84.

LoPiccolo, L. (1980). Low sexual desire. In: Leiblum, S.R., L.A. Pervin (eds.), *Principles and practices of sex therapy*. Guilford, New York.

Masters, W.H. and V.E. Johnson (1970). *Human sexual inadequacy*, Little Brown, Boston.

Moss, B. and A.I. Schwebel (1993). Marriage and romantic relationships. *J.*

aandacht hebben voor en afstemmen op de al of niet aanwezige seksuele bereidheid van de seksueel intieme partners, 3) leren ontwikkelen, verdragen en positief waarderen van gezamenlijke seksuele spanning, 4) ruimte geven aan de persoonlijke en vrije seksuele expressie van de seksueel intieme partner en deze leren ervaren als inspiratie voor de eigen seksuele expressie. Van de therapeut wordt een subtiele benadering gevraagd. Intimiteit laat zich niet uitdrukken in algemene seksuologische termen, maar vraagt een eigen, op die intieme partners toegespitst taalgebruik.

Summary

Sexual Intimacy

Sexual intimacy needs an authentic experience of the self and the other. Respect, vulnerability, trust and sexual arousal are prerequisites for the development of sexual intimacy. Philo-sophical investigations show that sexual intimacy is not reducible to sexual arousal. Sexual intimacy and sexual responsivity are two different therapeutic goals with different therapeutic interventions.

Fam. Rel., 42: 31-37.

Moyart, P. (1991). *Fenomenologie van de Eros*. In: H. Bleijendaal, J. Goud en E. van Hove (red.), *Emmanuel Levinas over psyche kunst en moraal*. Ambo, Baarn.

Nietzsche, F. (1983). *Afgodenschemering, of hoe je met de hamer filosofeert*. Het Wereldvenster, Bussum.

Nietzsche, F. (1985). *Aldus sprak Zarathroestra*. Wereldbi-bliotheek, Amsterdam.

Nietzsche, F. (1994). *Vrolijke wetenschap*. Arbeiderspers, Amsterdam

Nussbaum, M. (1998). *Wat liefde weet*. Boom, Amsterdam.

Paz, O. (1994). *De dubbele vlam, over liefde en erotiek*. Meulen-hof, Amsterdam.

Plato (1987). *Symposium*. In: *Dialogen*. vertaald door M.A. Schwartz. Aula, Utrecht.

Register, L.M. and T.B. Henley (1992). The phenomology of intimacy. *J. Soc. Pers. Rel.*, 9, 467-481.

Russell, L. (1990). Sex and couples therapy: a method of treat-ment to enhance physical and emotional intimacy. *J. Sex. Mar. Ther.*, 16: 11-121.

Schnarch, D.M. (1991). *Constructing the sexual crucible*. Norton & Co, New York.

Schnarch, D.M. (1997). *Passionate Marriage*. Norton & Co, New York

Soble, A. (1989). *Eros, Agape and Philia. Readings in the philo-sophy of love*. Paragon House, Minnesota

Soble, A. (1998). *The philosophy of sex and love*. Paragon House, Minnesota

Solomon, R. (1975). Sex and perversion. In: Baker, R. and F. Ellisto (Eds.), *Phiolosophy and sex*. Prometheus, Buffalo, New York.

Ussel, J van (1982). *Intimiteit*. Van

Loghum Slaterus, Deventer.

Vannoy, R. (1980) *Sex without love: A philosophical Exploration*. Prometheus Buffalo, New York.

Vlastos, G. (1984). Plato: The individual as an object of love. In: T. Honderich (ed.), *Philosophy Through its Past*. Viking Penguin, Harmondsworth.

Seksuele intimiteit 9

Waring, E.M. (1984). The measurement of marital intimacy, *J. Mar. Fam. Ther.*, 10: 185-192.

Watzlawick, P., J.H. Beavin and D.D. Jackson (1970). *De pragma-tische aspecten van de menselijke*

communicatie. Van Loghum Slaterus,
Deventer.